

Пацята А. О., здобувачка 1-го курсу СО «Магістр»,
факультету інформаційних і прикладних технологій
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

Науковий керівник – Зарішняк І. М., канд. пед. наук, доц.,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Україна

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Проблема підготовки сучасного викладача набуває особливого значення в контексті нових процесів, що відбуваються в умовах глобалізації та світової інтеграції, постійних змін у різних галузях життєдіяльності, передусім – у системі освіти. Саме тому виникає потреба оновлення змісту і форм підготовки майбутнього педагога. У цьому контексті актуалізується проблема формування ключових компетентностей майбутнього викладача ще на етапі підготовки його у вищій школі, серед яких важливе місце належить комунікативній компетентності.

Психолого-педагогічні дослідження Ш. Амонашвілі, Ю. Кулюткіна, А. Маркової та інших показують, що продуктивність педагогічної діяльності залежить від уміння викладача створити систему діалогу у спілкуванні з учнями, залучити дітей до процесу творення самих себе. Проблемам комунікативної підготовки майбутнього педагога також присвятили велику кількість досліджень і психологи, і педагоги: теоретико-методологічні основи професійного спілкування (А. В. Киричук, С. Д. Максименко, Л. Є. Орбан, Л. О. Савенкова, А. А. Синиця, В. А. Семиченко, Т. М. Титаренко, Т. С. Яценко); проблеми педагогічної взаємодії (Г. А. Бал, М. Г. Вієвська, В. В. Власенко, Л. В. Кондрашова, Л. В. Нечаєва); формування у майбутнього викладача індивідуального стилю педагогічного спілкування (А. А. Андрєєв, В. М. Галузяк, Г. М. Мешко); формування комунікативних вмінь і навичок (З. І. Білоусова, І. Г. Кирилова, М. П. Васильєва, В. В. Каплинський, Н. М. Косова, М. А. Коць, Т. Я. Шепеленко); способи комунікативної підготовки викладача (О. Р. Березюк, В. П. Наумов); культура педагогічного спілкування (Ф. Ф. Байкін, В. С. Грехнєв, Т. С. Гриценко, І. А. Ільяєва, С. Д. Омельченко).

Метою публікації є розкриття основних шляхів формування комунікативної компетентності майбутнього викладача.

Провідне місце серед компетентностей, що мають важливе значення для ефективної діяльності викладача, належить комунікативній компетентності. За своєю суттю комунікація – це феномен, який розкриває смисловий аспект

соціальної взаємодії та спілкування. На переконання багатьох учених, терміни «спілкування» і «взаємодія» можна вважати еквівалентами «комунікації», основне завдання якої полягає в тому, щоб духовно приєднатися до людей або приєднати їх до себе чи один до одного. Це відбувається за умови трансляції особистісно значущих ідей, цінностей, духовних надбань, саморозкриття власної неповторності. Отже, комунікація має системотворчу мету [1].

Щодо поняття «комунікативна компетентність», то воно передбачає усвідомлене розуміння цінності комунікації для професійної діяльності, що позитивно відображає систему цінностей комунікативних знань і визначає цілеспрямовану діяльність індивіда, спрямовану на їх засвоєння, розуміння необхідності пізнання самого себе як комунікативної особистості (своїх переваг і недоліків), засвоєння етичних норм і правил комунікативної взаємодії засобами вербальної, невербальної, комп'ютерної комунікації, здійснення експертизи власних комунікативних дій і ухвалених рішень; це сформована сукупність узагальнених комунікативних умінь і розвинений емоційний інтелект [2].

За своєю сутністю професійна педагогічна діяльність є комунікативною, оскільки являє собою управління та детермінацію процесів взаємодії різних суб'єктів освітнього процесу. Для викладача ця компетентність виявляється в процесі педагогічної комунікації зі студентами, батьками та колегами як здатність актуалізувати і застосовувати набутий досвід комунікативної діяльності, а також індивідуально-психологічні риси особистості для досягнення комунікативної мети, реалізації цілей і завдань навчання і виховання. Саме тому проблема формування комунікативної компетентності майбутнього викладача набуває особливого значення у зв'язку з модернізацією змісту освіти в Україні, спрямованої на становлення мовленнєво-мовної особистості, яка засвоїла норми усного й писемного спілкування й вільно використовує мовні засоби в різних професійних ситуаціях. Уміння спілкуватися є необхідним для педагогічної діяльності, адже викладач працює у сфері «людина–людина», що передбачає вміння успішно функціонувати в системі міжособистісних відносин.

Базою для формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів є цикл психолого-педагогічних дисциплін. Це обумовлено тим, що саме в процесі викладання цих дисциплін можливо найбільш ефективно застосування особистісно-орієнтованих технологій, формування у студентів, майбутніх педагогів адекватного уявлення про майбутню професійну діяльність, а також про затребуваність комунікативних знань і вмінь у процесі подальшого успішного функціонування фахівця освіти.

У процесі навчання майбутні викладачі повинні опанувати такими комунікативними знаннями, як знання про те, що таке спілкування, які його види, фази, закономірності розвитку; які існують комунікативні методи і прийоми,

яку дію вони надають, які їхні можливості й обмеження; про те, які методи виявляються ефективними щодо різних людей і різних ситуацій. До цієї сфери належить також знання про ступінь розвитку у себе тих чи інших комунікативних умінь і про те, які методи ефективні саме у власному виконанні, а які є неефективними. Серед комунікативних умінь, особлива увага звертається на оволодіння умінням організовувати текст повідомлення в адекватну форму, мовним умінням, умінням гармонізувати зовнішні і внутрішні прояви, отримувати зворотний зв'язок, долати комунікативні бар'єри та ін.

Особливе значення для формування комунікативної компетентності викладача має оволодіння ним соціально-перцептивними вміннями: адекватно сприймати й оцінювати поведінку партнера у спілкуванні, розпізнавати за невербальними сигналами його стану, бажання і мотиви поведінки, справляти приємне враження.

Для професійної підготовки майбутнього викладача важливим є розвиток у нього спеціальних комунікативних здібностей, під якими розуміються індивідуально-психологічні властивості особистості, що відповідають вимогам комунікативної діяльності і забезпечують її швидке й успішне здійснення. Це пов'язано з тим, що педагогічна діяльність неможлива без побудови ефективного спілкування відповідно до цілей та умов професійної та міжособистісної взаємодії. Формування комунікативної компетентності передбачає й інші компетенції: мовну (вивчення норм мови та вміння ними користуватися у відповідній ситуації), лінгвістичну (знання про мову, володіння метамовою лінгвістики) та знання про мову і культуру народу.

Оптимізації формування комунікативної компетентності сприяють такі методи активного навчання майбутніх педагогів: моделювання ситуації спілкування з партнером (дитина, колега, батьки); аналіз будь-яких ситуацій педагогічного спілкування; обґрунтування обраної проблеми; презентація, конструктивна критика; конструктивне рішення конфліктних ситуацій; ділові ігри; соціально-психологічний тренінг; психологічне консультування; психологічна діагностика. Адже такі практики підвищують рівень підготовки спеціаліста, сприяють формуванню педагогічної спрямованості, розвитку творчого потенціалу вчителя, орієнтують майбутнього фахівця на самовдосконалення, вказують на можливі шляхи самозмін.

Необхідно також зазначити, що реалізація механізму розвитку комунікативної компетентності майбутніх викладачів передбачає комплексний підхід, що вміщує в себе не тільки активні методи викладання психолого-педагогічних дисциплін, а й активну залученість кураторів, педагогів навчального закладу в життя студентів, адаптацію навчально-виховного процесу до особистісних процесів учнів.

Формуванню комунікативної компетентності студентів сприяє створення умов, які позитивно впливають на професійний рівень майбутніх фахівців, їх творчу самореалізацію, на вдосконалення їх діяльності. До цих умов відносять: осмислення студентами значущості комунікативної компетенції для майбутньої професії; програмно-методичне забезпечення її практичної реалізації; використання інтерактивних методів навчання студентів у викладанні як спеціальних, так і соціально-гуманітарних дисциплін; володіння викладачами необхідним рівнем комунікативної компетентності та залучення студентів у різноманітні форми активної самостійної роботи і особистісно-орієнтоване спілкування з будь-якими партнерами.

Отже, володіючи комунікативною компетентністю, викладач може досягти високих результатів у своїй професійній діяльності, налагодити ефективні взаємини з дітьми, встановити партнерські відносини з їхніми батьками. Такий викладач здатний зрозуміти своїх колег, спрямувати процес спілкування на виконання педагогічних завдань.

Список використаних джерел

1. Олексенко Р. І. Вплив комунікацій на ціннісні орієнтири особистості. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. Вип. 62. С. 65–73.
2. Когут І. В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2015. 250 с.
3. Смирнова Е. А. Формирование коммуникативной компетентности: теория и практика проблемы: монография. Издательство «Весть». ГОУ ВПО «ШГПУ». 2006.

Прокоф'єва Л. Б., канд. пед. наук, доц.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
Україна

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ШКІЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

В сучасних умовах перебудови системи середньої освіти актуальною залишається проблема демократизації управління та прийняття відповідних управлінських рішень, досягнення більшої автономії в управлінській освітній діяльності, яка спрямована на забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються структура та стиль центрального та регіонального управління освітою.